

fæsteafhandling⁴ og to foredrag om adel, hovedgård og bonde i dansk senmiddelalder slutter med stændersamfundsafhandlingen.⁵

Det er næsten uundgåeligt, at tankerne går til det tidligere festskrift fra 1966, hvis afhandlinger i ikke ringe omfang kan indplaceres under netop rubrikker som vikingetids- og valdemarstidsproblemer, handels- og agrarspørgsmål. Ud over på egne og givet talrige studerendes vegne at glæde sig over, at meget, ofte vanskeligt tilgængeligt stof fra det omfattende forfatterskabs centrale dele nu foreligger samlet på ét sted, er der nu blot tilbage at lade lykønskningen ledsage af en tak til udgiverne.

Selvstændigt at skulle »vurdere« sin egen universitetslærer, sin vejledende medarbejder ved ungdommens editionsarbejde, sin officielle førsteopponent, sin kollega i talrige bestyrelses- og udvalgshverv o.m.a. ligger udenfor min formåen. Værket taler for sig selv, og jeg skal derfor betjene mig af den konklusion, som den udefra tilkaldte anmelder benyttede ved sin sammenfattende vurdering af 1966-festskriftet: »Om det är sant, att en akademisk lärares viktigaste uppgift är att stimulera till ny forskning, kan Aksel E. onekligen med viss tillfredsställelse se tillbaka på sitt verk«, og hertil alene føje, at en hel generation danske historikere må se tilbage med taknemmelighed på en sådan lærer og inspirationskilde.

Troels Dahlerup

Andreas Holmsen: Nye studier i gammel historie. Oslo. Universitetsforlaget, 1976. 187 s. N.kr. 45.

Denne bog er professor Holmsens afsked med sin lærestol i middelalderhistorie ved universitetet i Oslo. Den er tilegnet studenterne fordi den til dels er udsprunget af samarbejde mellem Holmsen og hans elever i seminarer. Emnemæssigt er bogens indhold temmelig spredt: politisk historie, agrar- og socialhistorie samt kameralistik. Tidsmæssigt rækker den tilbage til rigssamlingen og når op til kort efter reformationen. Nye studier i gammel historie rummer ikke de store konklusioner eller omfattende analyser, men er bemærkelsesværdig på grund af de mange nye synspunkter som fremsættes heri – ikke mindst set i forhold til Holmsens egen, tidligere forskning. I sin Norgeshistorie fra 1939 gjorde Holmsen sig til talsmand for den historiske materialisme, og hans historiesyn var også præget af marxistiske ideer. Vikingetiden fik her tildelt en nok så trang plads, og de berettende kilder stod ikke højt i kurs, dog med undtagelse af den nordnorske bonde Ottars beretning om sin kvægbestand og gårdens overskud, hvorigenom vi ad skriftlig vej fik bekræftet resultater fra arkæologien. I sin nye bog har Holmsen imidlertid taget en række oplysninger fra den gamle norrøne tradition i såvel digt som prosa til nåde igen. Endog sagn kan nu bruges som kilder, og ligeså folkeæventyr, alt afhængigt af hvilke spørgsmål vi stiller materialet. Når det gælder de store linjer i samfundsudviklingen, er Holmsen øjensynlig kommet til den erkendelse, at politisk magt og økonomisk styrke ikke følges helt så automatisk ad som den rendyrkede materialistiske historieskole umiddelbart forudsætter.

Siden Holmsen skrev sin Norgeshistorie er den norske konges magt blevet grundigt studeret. Skattematerialet er gjort til genstand for systematiske studier af A. Steinnes, og

⁴ Fra »Festskrift til Erik Arup« (Kbh. 1946).

⁵ Fra »Festskrift til Astrid Friis« (Kbh. 1963).

krongodset er undersøgt mere specifikt af H.Björkvik. Og heraf ses, at kongens rent økonomiske magtgrundlag snarest var i aftagen i højmiddelalderen. Med sin bog *Konge og gode menn* – den mest gennemførte undersøgelse inden for nordisk middelalder uden hjælp af elektronisk databehandling – lykkedes det K. Helle på overbevisende måde at påvise kongens voksende styrke i denne periode såvel i retlig henseende som i praktisk udøvelse af sin myndighed. Udviklingen af det norske kongedømme i højmiddelalderen er således et interessant eksempel på, at magt og kapital ikke nødvendigvis går hånd i hånd. Holmsen har et andet eksempel i sin nye bog, som peger i samme retning. En yderst beskeden ekstraskat, som de norske bønder ikke mente var retligt begrundet, fik dem til at gøre revolte mod kongen, medens de samme bønder uden at mukke betalte langt tungere ekstraskatter, når de fandt dem stemmende med sædvaneretten.

Holmsen fremdrager i sin bog nogle hidtil lidet påagtede trin i udviklingen af det norske senmiddelaldersamfund. Som det første kan nævnes Nordnorges forbavsende store skatteevne. I det 15. og begyndelsen af det 16. årh. var indtjeningen her i gennemsnit større end hos bønderne selv i de frodigste egne af landet. Og dette fik politiske følger; det gav den norske ærkebiskop styrke til i det 15. årh. at spille rollen nærmest af et statsoverhoved.

En betydelig del af bogen er centreret omkring det norske kongedømmes historiske rolle. Men når det gælder Harald hårfagers rigssamling og Olaf Haraldssons statstanke, klinger her gamle og næsten for velkendte toner. Bogens sidste kapitel med den besnærende titel *Centrum og periferi* smager lidt af skrivebordsteori, fordi konstellationen midtpunkt og yderpunkter især bruges i tilknytning til kongens magtapparat. – Interessant er Holmsens erkendelse af, at lovmaterialet hidtil i alt for høj grad er blevet anskuet som normative kilder. Når man sammenligner de norske lovsamlinger med eksempelvis den islandske Grágás, træder de førstnævntes informative karakter klart frem.

Også rent terminologisk fremtræder det norske kongedømme i middelalderen særdeles stærkt. Under Magnus lagabøters sønner bliver Norge til *norske kongens rige*. Selv hos de lidet kongeinteresserede islændinge er jeg stødt på denne terminologi allerede i annaler skrevne i Håkon V's regeringstid. Til sammenligning kan det bemærkes, at Karl den store af Frankrig i langt de fleste terminologiske forbindelser måtte nøjes med at hedde frankernes konge, i pagt med den gængse germanske troskabsforpligtelse. Så meget mere interessant er det, at Holmsen som et af sine nye synspunkter så stærkt fremhæver, at forholdet mellem de norske bønder og deres konge i bund og grund forblev et tillidsforhold. På trods af voksende klassevælde og central styring i højmiddelalderen var det kongen og bønderne som i fællesskab repræsenterede land og lov. – Sidst i det 14. årh. blev Norge underlagt udenlandske konger. Men drømmen om egen konge blev ved med at leve i det norske folks bevidsthed, sikkert støttet af glorien om den hellige Olaf, som efter reformationen blev til hele folkets gode kong Olaf. Og efter mere end fem hundrede år under fremmede konger valgte Norge i 1905 påny kongedømmet som sin styreform, medens eksempelvis Finland og Island ikke længe efter i samme situation valgte republikken.

Det er ikke så almindeligt, at en professor emeritus bringer nye budskaber med sin forskning, og det hører til sjældenhederne, at han til dels tager afstand fra sine tidligere fremsatte meninger. At ikke blot køre frem med sin gamle, velsmurte vogn, men at ville prøve nye modeller, vidner om Holmsens åndelige spændstighed og er et kendetegn på den sande forsker.

Ólafía Einarisdóttir